

Ю. М. Марчук,

к. с-г. н., завідувач кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В. І. Уварова,

начальник відділу праці, заробітної плати та економічного розвитку, Державне агентство лісових ресурсів України

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.58

## ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЛІСОГОСПОДАРЮВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ

*Yu. Marchuk,*

*Candidate of agricultural Sciences, head of the Department of botany, dendrology and forest selection, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv*

*V. Uvarova,*

*head of the Department of labor, salary and economic development, State forest resources agency of Ukraine*

### FINANCIAL AND ECONOMIC MECHANISM OF FORESTRY: FEATURES AND INSTITUTIONAL PRECONDITIONS OF FORMATION

*Обґрунтовано, що фінансово-економічний механізм лісогосподарювання являє собою комплекс методів, інструментів та важелів формування і розподілу фінансових фондів відновлення, відтворення та охорони лісоресурсного потенціалу і модернізації, реконструкції та технічного переоснащення об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури, адміністрування, акумуляції та перерозподілу різноманітних форм лісоресурсної ренти, вилучення частини доданої вартості та прибуткових надходжень суб'єктів лісогосподарської підприємництва, залучення, накопичення та освоєння капітальних та портфельних інвестицій в основний та оборотний капітал лісогосподарського виробництва та інші складові лісопродуктових ланцюгів, а також грошово-кредитного забезпечення, компенсації та страхування втрат, фінансування на основі угод публічно-приватного партнерства проектів розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та розбудови індустрії лісовирощування, лісорозведення, лісозаготівель та деревообробки. Встановлено, що основними складовими фінансово-економічного механізму лісогосподарювання виступають бюджетно-податкова, грошово-кредитна та фінансово-інвестиційна складові. Обґрунтовано, що одним з ключових питань формування фінансово-економічного механізму лісогосподарювання в умовах поглиблення процесів децентралізації, обмеженості бюджетного фінансування здійснення лісогосподарських заходів, особливо для областей Півдня України, є створення Фонду розвитку лісового господарства, який дозволить забезпечувати безперебійне фінансування процесів лісовідновлення та лісозбереження. Доведено, що у короткостроковій перспективі для підвищення результативності функціонування фінансово-економічного механізму лісогосподарювання необхідно забезпечити диверсифікацію джерел інвестиційного забезпечення проектів відтворення, відновлення і охорони лісоресурсного потенціалу та модернізації об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури. Встановлено, що потрібно розширити повноваження менеджменту державних лісогосподарських підприємств щодо можливостей отримання кредитних ресурсів банківських та інших фінансово-кредитних установ, укладання угод публічно-приватного партнерства, впровадження нових форм співпраці з підприємницькими структурами-нерезидентами та зарубіжними фінансовими фондами. Обґрунтовано, що лісогосподарські підприємства мають активніше працювати на ринку позикового капіталу, залучаючи ресурси екологічних фондів, комерційних банків та Світового банку під гарантії Уряду, як це роблять лісгоспи Білорусі.*

*It is proved that the financial and economic mechanism of forest management is a set of methods, tools and levers of formation and distribution of financial funds for restoration, reproduction and protection of forest resource potential and modernization, reconstruction and technical re-equipment of objects of forest economic and forest security infrastructure, administration, accumulation and redistribution of various forms of forest resource rent, the removal of value added and income of forest business entities, attraction of forest resources, accumulation and development of capital and portfolio investments in fixed and working capital of forest production and other components of forest product chains, as well as monetary support, compensation and insurance of losses, financing on the basis of public and private partnership agreements of projects of expanded reproduction of forest resource potential and development of the industry of forest cultivation, forest cultivation, logging and woodworking. It is established that the main components of the financial and economic mechanism of forestry are the fiscal, monetary, financial and investment components. It is proved that one of the key issues of formation of financial and economic mechanism of forest management in the conditions of deepening the processes of decentralization, limitation of budget financing the implementation of forest economic activities, especially for areas of the South of Ukraine, is the establishment of a Fund for forest development, which will provide continued funding processes, forest restoration and forest conservation. It is proved that in the short term to improve the performance of the financial and economic mechanism of forest*

*management it is necessary to diversify the sources of investment support for projects of reproduction, restoration and protection of forest resource potential and modernization of forest economic and forest security infrastructure. It is established that it is necessary to expand powers of management of the state forest economic enterprises concerning opportunities of receiving credit resources of bank and other financial and credit institutions, the conclusion of agreements of public and private partnership, introduction of new forms of cooperation with business structures-nonresidents and foreign financial funds. It is proved that forestry enterprises should be more active in the debt capital market, attracting the resources of environmental funds, commercial banks and the World Bank under the guarantees of the Government, as the forestry enterprises of Belarus do.*

*Ключові слова: фінансово-економічний механізм, лісогосподарювання, рентна плата, земельний податок, кредитування, капітальні інвестиції.*

*Key words: financial and economic mechanism, forest management, rent, land tax, lending, capital investments.*

## **ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Розширене відтворення лісоресурсного потенціалу України напряму пов'язане з наявністю широкого спектра джерел фінансового забезпечення здійснення лісогосподарських заходів, модернізації лісогосподарської інфраструктури, оновлення парку лісозаготівельного та деревообробного обладнання, створення сучасної індустрії лісорозведення та лісовирощування. Водночас методи, інструменти та важелі фінансово-кредитного та фіскального регулювання лісовідновлення та залучення лісової складової національного багатства у господарський обіг повинні бути компліментарними та взаємоузгодженими. Тобто вони мають бути умонтовані в цілісну систему у формі фінансово-економічного механізму лісогосподарювання, який оперуватиме регуляторними підоймами, спрямованими на формування та упорядкування фіскальних, кредитно-інвестиційних та компенсаційних потоків у всіх фазах лісопродуктових ланцюгів. Актуальність формування сучасного фінансово-економічного механізму лісогосподарювання ринкового типу також пов'язана з необхідністю імплементації передових іноземних практик ведення лісового господарства та трансформації існуючої системи управління лісовими ресурсами, щоб сформувати надійні джерела інвестиційного забезпечення реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проектів, а також забезпечити стимулюючу спрямованість системи фіскального та грошово-кредитного регулювання господарського використання та відтворення лісоресурсного потенціалу.

Найбільш ускладненим в останні періоди є формування збалансованої системи фіскального регулювання лісокористування як магістрального елементу фінансово-економічного механізму лісогосподарювання, що потребує поглибленого вивчення існуючих підходів та удосконалення практичних рекомендацій щодо забезпечення належних стимулів для реінвестування прибуткових надходжень у лісовідновлення і модернізацію лісогосподарської інфраструктури та недопущення надмірного податкового тягаря на постійних лісокористувачів. Не достатньо опрацьованими в науковому плані є також підходи щодо формування на різних таксономічних рівнях Фондів розвитку лісового господарства та визначення джерел їх наповнення, щоб унеможливити прецеденти тотального фінансового дефіциту на кшталт того, що виник в останні роки в областях Півдня України.

## **АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ**

У працях вітчизняних вчених І. Антоненко, М. Бець, Я. Бойко, Г. Ільницької-Гикавчук, М. Кизима, А. Торосова, О. Яремка та інших [1—3; 5; 6; 8; 9; 11; 12] вже тривалий період розглядаються різноманітні підходи стосовно формування сучасної конструкції фінансово-еко-

номічного механізму лісогосподарювання як складової інституціональних перетворень у лісовому секторі та як необхідної умови зміцнення фінансової стійкості постійних лісокористувачів. Прикметною рисою більшості підходів виступають пропозиції щодо трансформації окремих складових фінансово-економічного механізму лісогосподарювання, зокрема бюджетно-податкової, грошово-кредитної та фінансово-інвестиційної.

М. Кизим та І. Ярошенко удосконалення фінансово-економічного механізму ведення лісового господарства (включаючи оподаткування) розглядають як важливу складову впровадження інституційної реформи лісових відносин у цілому. Вони виділяють такі інструменти фінансування лісового господарства як державні і місцеві бюджети, бюджетні інвестиції, трансферти, дотації і компенсації підприємствам лісової галузі, інвестиції, кредити на ведення лісового господарства, пільгові кредити, фонд на відновлення, охорону та захист лісових систем, рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, альтернативні режими оподаткування, розстрочення і відстрочення податкових платежів [9].

А. Ткач, А. Торосов та О. Бондар акцентують увагу на тому, що передбачається впровадження такого фінансово-економічного механізму лісогосподарювання, який забезпечить прибутковість лісового господарства, дозволить дотримати баланс інтересів власників лісів, суб'єктів управління і господарювання. Розвиток фінансово-економічної системи ведення лісового господарства передбачає вдосконалення заходів державного регулювання та застосування ринкового інструментарію. При цьому, враховуючи виключно важливу природоохоронну роль українських лісів, необхідно забезпечити державну фінансову підтримку лісового господарства в необхідному обсязі. Тим самим держава, як власник, буде виконувати свої зобов'язання щодо збереження та посилення еколого-захисних функцій лісів [11].

На необхідності формування сучасного фінансово-економічного механізму лісогосподарювання наголошують В. Голян та О. Голуб. На їх думку, для забезпечення збалансованого та невиснажливого ведення лісового господарства необхідним є формування сучасної системи фінансового забезпечення лісовідновлення та переробки деревини. Доцільність створення Фондів лісового господарства на місцевому рівні вони пояснюють тим, що у переважній більшості територіальних громад немає практичних можливостей (в контексті наявних соціально-економічних умов на місцевому рівні) для створення необхідних умов фінансового забезпечення лісогосподарського комплексу, в тому числі і шляхом залучення необхідних коштів для реалізації перспективних проектів у згаданій сфері діяльності [5].

Одним з ключових питань формування фінансово-економічного механізму лісогосподарювання в умовах поглиблення процесів децентралізації, обмеженості

бюджетного фінансування здійснення лісгосподарських заходів, особливо для областей Півдня України, є створення Фонду розвитку лісового господарства, який дозволить забезпечувати безперебійне фінансування процесів лісовідновлення та лісозбереження. Ще з кінця 90-х років минулого століття ведеться полеміка стосовно диверсифікації джерел та методів формування такого Фонду, а також щодо принципів використання акумульованих у ньому коштів. На думку І. Антоненко, Фонд розвитку лісового господарства повинен формуватися на підставі частки рентного доходу від плати за деревину незалежно від виду рубок, частки доходу від лісгосподарської діяльності, надання послуг, частки плати за використання лісів природоохоронного призначення, частки зборів за нанесення шкоди лісам, коштів бюджету на розширене відтворення лісових ресурсів, спонсорських внесків та інших джерел фінансування. На основі Фонду розвитку лісового господарства забезпечуватиметься відтворення (просте і розширене) лісових ресурсів, будівництво лісгосподарського призначення споруд і доріг, інтенсифікація лісовирощування, вдосконалення методів ведення лісового господарства [1].

Г. Ільницька-Гикавчук розглядає необхідність створення Фонду лісових ресурсів одним з джерел інвестування лісового господарства, який доцільно створити на державному та обласному рівнях. Вона виділяє такі основні джерела формування коштів даного фонду: трансферти з бюджету та фондів охорони навколишнього природного середовища, штрафи і санкції за порушення лісового законодавства, плата за спеціальне використання лісових ресурсів та інше [8].

В умовах нестабільної економіки, нестійкого фінансового стану підприємств лісового господарства та екологічної кризи М. Бець обґрунтовується доцільність створення спеціального фонду бюджетування лісового господарства за рахунок коштів від зборів за спеціальне використання лісових ресурсів, які повинні покривати всі видатки лісового господарства [2].

Більш системно до проблеми акумулювання та використання коштів на розвиток лісового господарства підходить Я. Бойко, стверджуючи, що для збільшення поступлення власних коштів механізми управління повинні бути переорієнтовані на економічні методи господарювання. Для цього необхідно вивчити та визначити можливі джерела поступлення власних коштів та їх роль у фінансуванні лісового господарства. Стабілізація поступлення власних та бюджетних коштів і їх раціональне використання можливе лише тоді, коли в лісах України буде один державний господар всіх лісів [3].

Необхідною умовою формування сучасного фінансово-економічного механізму лісгосподарювання є розробка ефективної системи фіскального регулювання лісокористування, яка оперуватиме такими податковими інструментами, які, з однієї сторони, стимулюватимуть процеси розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, а з іншої — сприятимуть формуванню фондів фінансування лісового господарства. Свого роду інституціональною пасткою у фіскальному регулюванні розвитку лісового господарства стало прийняття "фермерського" закону, який передбачав надміру високі ставки земельного податку на лісові землі, що в разі його введення могло призвести до масового банкрутства лісгосподарських підприємств та культивувало б процеси виснажливого та розбалансованого лісокористування.

У зв'язку з необхідністю модернізації та реконструкції виробничо-технічної бази лісгосподарського виробництва пропонуються напрями диверсифікації джерел фінансового забезпечення діяльності лісгосподарських підприємств через інституціоналізацію банківського та небанківського кредитування лісгосподарських проектів та укладання угод державно-приватного партнерства. На переконання Р. Дубаса, фінансовий механізм забезпечення розвитку лісоресурсної сфе-

ри може бути розширений за рахунок альтернативних джерел фінансування, які в Україні майже не задіяні — банківського кредитування (екологічні банки), приватних інвестицій, страхових фондів, лізингу, міжнародних грантів тощо [6]. В ряді країн інституціональною основою фінансування розширеного відтворення лісових ресурсів, на думку О. Яремка, є інститути державно-приватного партнерства, що дозволяють акумулювати фінансові ресурси з різних джерел і значно підвищити роль позабюджетних ресурсів у фінансуванні лісовідновлювальних заходів. До основних напрямів державно-приватного партнерства в сучасних умовах варто віднести переважно екологічне підприємництво, рекреаційну діяльність та інфраструктурне обслуговування лісозаготівельної діяльності [12].

Виходячи з наведених вище підходів вітчизняних вчених щодо пріоритетних напрямів формування сучасного фінансово-економічного механізму лісгосподарювання та враховуючи існуючі виклики стосовно покращення інвестиційного забезпечення лісового господарства, напрошується висновок про необхідність обґрунтування системного підходу до диверсифікації методів, інструментів та важелів бюджетно-податкового, грошово-кредитного та фінансово-інвестиційного забезпечення процесів лісовідновлення та модернізації лісгосподарської інфраструктури, а також критичного аналізу прецедентів надмірного фіскального тиску на постійних лісокористувачів.

## ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розкриття змісту інституціональних передумов та особливостей формування фінансово-економічного механізму лісгосподарювання, виокремлення його основних складових та конкретизація пріоритетів фіскального регулювання діяльності постійних лісокористувачів.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування фінансово-економічного механізму лісгосподарювання відзначається комплексом особливостей, які пов'язані з інституціональними засадами господарського освоєння лісоресурсного потенціалу, що передбачають домінування державної форми власності на ліси та лісовкриті землі, збереження спеціалізованих підрозділів державних та комунальних лісгосподарських підприємств, науково-дослідних та проектно-вишуквальних установ лісівничого спрямування. Процеси природної ренатуралізації, які мають місце на покинутих та облогових сільськогосподарських угіддях, сформували відповідні інституціональні та природно-ресурсні передумови для формування приватного сектору у лісокористуванні.

Виходячи зі змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС імплементується комплекс природоохоронних директив та директив, які передбачають перехід до нових стандартів та регламентів ведення лісового господарства та виробництва лісоматеріалів, відбувається переорієнтація діяльності як центрального органу виконавчої влади, на якого покладені функції реалізації державної політики у сфері ведення лісового господарства, так і постійних лісокористувачів, що вимагає диверсифікації форм, методів та інструментів фінансово-економічного забезпечення відтворення лісоресурсного потенціалу та модернізації основного капіталу лісгосподарського та деревообробного виробництва.

Різке скорочення обсягів бюджетного фінансування процесів лісовідновлення підвищило вагомість кінцевих результатів госпрозрахункової діяльності постійних лісокористувачів для забезпечення належного фінансування процесів лісорозведення, лісовирощування та охорони лісових біогеоценозів. За таких умов визріла необхідність для формування принципово нової конструкції фінансово-економічного механізму лісгоспода-

рювання, функціонування котрого буде результативніше забезпечувати акумуляцію фінансових ресурсів для повноцінного фінансування процесів лісовідновлення та оперуватиме комплексом економічно обґрунтованих фіскальних інструментів.

Фінансово-економічний механізм лісогосподарювання являє собою комплекс форм, методів, способів, інструментів та важелів формування і розподілу фінансових фондів відновлення, відтворення та охорони лісоресурсного потенціалу і модернізації, реконструкції та технічного переоснащення об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури; адміністрування, акумуляції та перерозподілу різноманітних форм лісоресурсної ренти, вилучення частини доданої вартості та прибуткових надходжень суб'єктів лісогосподарської підприємництва; залучення, накопичення та освоєння капітальних та портфельних інвестицій в основний та оборотний капітал лісогосподарського виробництва та інші складові лісопродуктових ланцюгів; грошово-кредитного забезпечення, компенсації та страхування втрат, фінансування на основі угод публічно-приватного партнерства проєктів розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та розбудови індустрії лісовирощування, лісорозведення, лісозаготівель та деревообробки.

Виходячи з інституціональних передумов та призначення лісів в різних природнокліматичних зонах України бюджетне фінансування потреб лісового господарства залишається магістральним елементом фінансово-економічного механізму лісогосподарювання. Внаслідок відсутності в останні роки належної бюджетної підтримки, лісове господарство, особливо лісогосподарські підприємства Півдня та Сходу, зазнало значних втрат, що негативним чином відобразилося на ефективності проведення лісогосподарських заходів та на темпах оновлення виробничого устаткування постійних лісокористувачів. Тому позитивним моментом у функціонуванні фінансово-економічного механізму лісогосподарювання слід вважати суттєві зрушення у фінансовій підтримці лісової галузі. У держбюджеті 2019 року на охорону й відтворення лісів виділено 365 млн грн. Крім того, було внесено відповідні зміни до Бюджетного кодексу, якими передбачено для цих потреб спеціальний фонд у складі державного бюджету. 26% ренти за спеціальне використання лісових ресурсів (у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування) зараховуватимуть до спеціального фонду державного бюджету. Ці кошти (близько 300 млн грн 2019 року) спрямують на ведення лісового й мисливського господарства, охорону і захист лісів [4].

Першочергового значення в нинішніх умовах набуває диверсифікація джерел фінансування процесів лісовідновлення. Поряд з коштами державного та місцевих бюджетів та коштами, отриманими внаслідок здійснення госпрозрахункової діяльності, мають бути інституціоналізовані нові сучасні форми фінансування потреб лісового господарства, які є апробовані передовою іноземною практикою. Для цього лісогосподарські підприємства мають більш активніше працювати на ринку позикового капіталу, залучаючи ресурси екологічних фондів, комерційних банків та Світового банку під гарантії Уряду, як це роблять лісгоспи Білорусі.

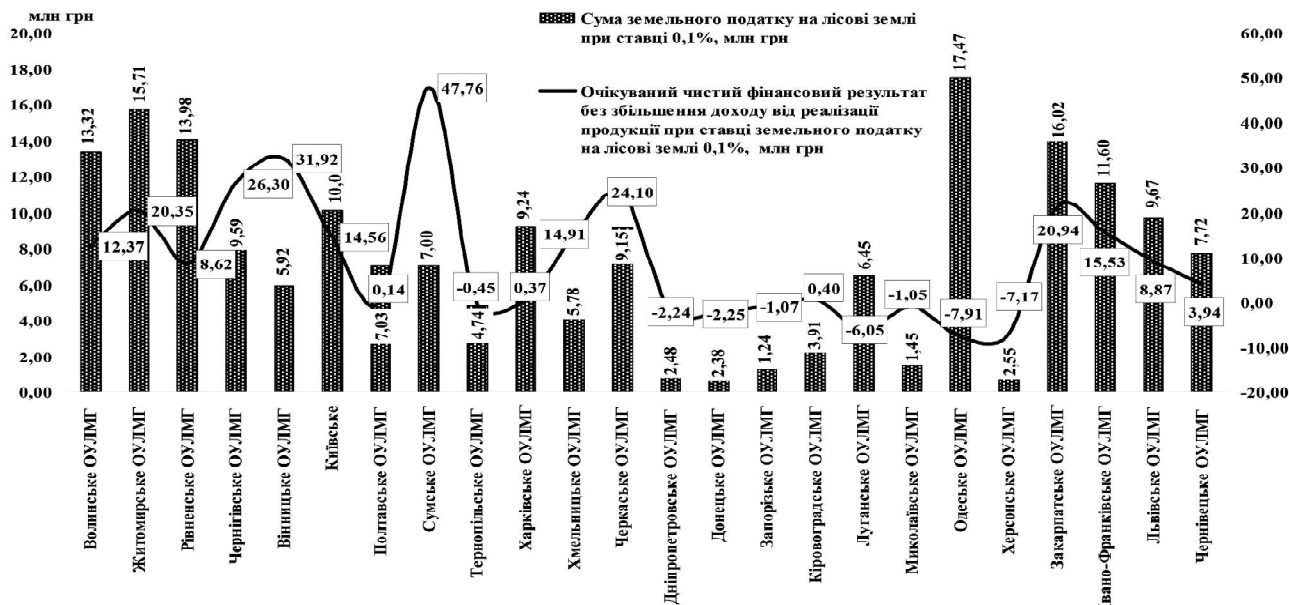
Ключовим елементом фінансово-економічного регулювання розвитку лісового господарства є рентне регулювання лісокористування. Основним фіскальним інструментом такого регулювання виступає рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, яка передбачає оподаткування лісових ресурсів загальнодержавного та місцевого значення. Тривалий період даний платіж повністю надходив до загальних фондів державного та місцевих бюджетів, що не давало можливостей забезпечувати цільове його використання. Свого роду інституціональною пасткою в рентному регулюванні лісокористування стала поправка до Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України

та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств", яка передбачає введення земельного податку на всі лісові землі України [7]. У відповідності із цим законодавчим актом, ставки земельного податку за лісові землі мали коливатися в інтервалі 0,1—5% від нормативної грошової оцінки даної категорії земель. Враховуючи те, що нормативну грошову оцінку лісових земель не проведено за базу нарахування даного фіскального платежу береться нормативна грошова оцінка 1 га ріллі у відповідній області і ставки оподаткування визначаються рішенням територіальних громад. Введення названого податку на порядок збільшує фіскальне навантаження на постійних лісокористувачів, оскільки вони вже сплачують рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів і весь набір прямих та непрямих податків й інших обов'язкових платежів. Фактично це передбачає подвійне оподаткування, оскільки за діючою системою оподаткування на сьогодні вже справляється податок за лісові землі як складова рентної плати.

Сама інституціоналізація земельного податку на лісові землі навіть за мінімальними ставками несе численні ризики для ефективної роботи лісогосподарських підприємств, оскільки фактично вводиться фіскальне навантаження на: землі, які знаходяться в стадії створення деревостанів (незімкнуті лісові культури, зруби, прогалини) або на яких зростають насадження до 40-річного віку і в яких неможливо отримати деревину, придатну для реалізації (вігідніше вирощувати сільськогосподарські культури, аніж ліс); захисні ліси південних і східних областей Степової та Лісостепової зон, які вже й так останні три роки знаходяться без бюджетної підтримки, де звільнилося 50% працюючих, а площа лісових пожеж з кожним роком збільшується; ліси з обмеженим лісокористуванням — в заказниках регіонального і місцевого значення інших об'єктах природно-заповідного фонду [10].

У Державному агентстві лісових ресурсів України було проведено попередні розрахунки щодо прогнозних сум земельного податку, який буде акумульовано в Зведеному бюджеті України, та очікуваного чистого фінансового результату державних лісогосподарських підприємств без збільшення доходу від реалізації продукції при ставці земельного податку на лісові землі від 0,1 до 5%. Інституціоналізація земельного податку за ставкою 0,1% означатиме механічне збільшення надходжень цього платежу до місцевих бюджетів, зокрема бюджетів територіальних громад базового рівня (рис. 1). Найбільший приріст надходжень земельних платежів за рахунок введення земельного податку на лісові землі об'єктивно буде отримано у найбільш заліснених областях (Волинська, Житомирська, Рівненська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська), а також в Одеській області, де проведено нормативну грошову оцінку лісових земель.

Додаткові надходження земельного податку до місцевих бюджетів у названих регіонах будуть коливатися в інтервалі 9,67—17,47 млн грн. В інших регіонах також буде спостерігатися зростання сум надходжень земельного податку, але не в таких обсягах як у багатолісних областях. Натомість позитивний очікуваний чистий результат без збільшення доходу від реалізації продукції при ставці земельного податку на лісові землі 0,1% ще буде забезпечуватися у лісозабезпечених регіонах, а в зоні Степу та в окремих областях Лісостепу державні лісогосподарські підприємства вже нестимуть збитки. Зокрема підприємства Дніпропетровського ОУАМГ отримують збитки на суму 2,24 млн грн, Луганського ОУАМГ — 6,05 млн грн, Херсонського ОУАМГ — 7,17 млн грн, а також Тернопільського ОУАМГ — 0,45 млн грн. При інституціоналізації ставки земельного податку на лісові землі в 1% хоча і відбудеться збільшення надходжень сум земельного податку в 10 разів, але вже державні лісогосподарські підприємства в усіх областях України нестимуть колосальні збитки (рис. 2).



**Рис. 1.** Прогнозна сума надходжень земельного податку до Зведеного бюджету України та очікуваний чистий фінансовий результат без збільшення доходу від реалізації продукції при ставці податку на лісові землі 0,1%

Джерело: розраховано за даними Державного агентства лісових ресурсів України.

Найбільші суми збитків отримають державні лісгосподарські підприємства Рівненської, Закарпатської, Житомирської та Волинської областей — більше 100 млн грн. За таких умов суб'єкти лісгосподарського підприємництва будуть змушені масово звільняти працівників, що на порядок зменшить суми перерахунку ними ПДФО до місцевих бюджетів.

Також введення ставки земельного податку унеможливить сплату податку на прибуток та сплату дивідендів до Державного бюджету України. Якби територіальним громадам законодавчо закріпили б можливість встановлення ставок земельного податку на лісові землі від 2 до 5%, то розмір збитків призвів би до масового банкрутства лісгосподарських підприємств.

Водночас надмірне фіскальне навантаження на постійних лісокористувачів за ставками оподаткування лісових земель більше 0,1% призведе до подорожчання щонайменше у 1,5—2 рази деревини, що реалізовується на ринку. Через високу вартість деревини більшість підприємств деревообробної промисловості будуть зупинені, а тому припинять роботу й лісгосподарські підприємства.

Збільшиться інтенсивність рубок, що може негативно вплинути на підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів і збереження біорізноманіття в лісах. Також значно виросте вартість утримання мисливських господарств [10]. Тому проривним досягненням слід вважати те, що були внесені законодавчі зміни до Податкового і Бюджетного кодексів України на 2019 рік, і зменшено податкове навантаження в частині стягнення земельного податку на ліси до 0,1% [4].

Для підвищення результативності функціонування фінансово-економічного механізму лісгосподарювання у короткостроковій перспективі необхідно сформулювати інституціональні передумови для розширення повноважень менеджменту державних лісгосподарських підприємств щодо можливостей отримання кредитних ресурсів банківських та інших фінансово-кредитних установ, укладання угод публічно-приватного партнерства з суб'єктами аграрного підприємництва та органами місцевого самоврядування для упорядкування самозаліснених та малопродуктивних сільськогосподарських угідь, впровадження нових форм співпраці з підприємницькими структурами-нерезидентами та зарубіжними фінансовими фондами в частині залучення кредитних та грантових ресурсів для реалізації проектів відтворення та охорони лісоресурсного потенціалу.

## ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Однією з основних передумов підвищення ефективності розвитку державних лісгосподарських підприємств є формування сучасного фінансово-економічного механізму лісгосподарювання, який охоплюватиме комплекс фіскальних і фінансово-кредитних важелів та інструментів, що дозволить акумулювати частину лісоресурсної ренти у спеціальній фонди для фінансування проектів розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та закладе необхідні стимули для інвестування внутрішніх, позикових та залучених фінансових ресурсів у модернізацію та реконструкцію об'єктів лісгосподарської інфраструктури.

Існуюча система фіскального регулювання лісокористування як магістральна ланка фінансово-економічного механізму лісгосподарювання має враховувати класичні принципи встановлення ставок оподаткування, в першу чергу рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів та земельного податку на лісові землі, щоб постійні лісокористувачі могли максимально мірою накопичувати фінансові ресурси для відтворення та охорони лісів та для оновлення виробничо-технічної бази лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель та деревообробки.

В інституціональне середовище лісгосподарювання мають бути внесені зміни щодо диверсифікації джерел фінансування лісгосподарських та лісоохоронних процесів за рахунок вітчизняного та іноземного приватного капіталу, що поряд з бюджетним фінансуванням процесів лісовідновлення дозволить сформувати надійну фінансову основу для розширеного відтворення лісової складової природного багатства та впровадження сучасних технологій у лісове господарство та інші фази лісопродуктових ланцюгів.

### Література:

1. Антоненко І.Я. Формування ринковоорієнтованого фінансово-економічного механізму розвитку лісоресурсної сфери України. Агросвіт. — 2011. — № 13—14. С. 7—12.
2. Бець М.Т. Фінансове забезпечення лісового господарства України в умовах ринку. Науковий вісник НАТУ України: Збірник науково-технічних праць. — 2006. — № 16.5. — С. 138—143.
3. Бойко Я.М. Фінансово-економічний механізм розвитку лісового господарства регіону. Науковий вісник

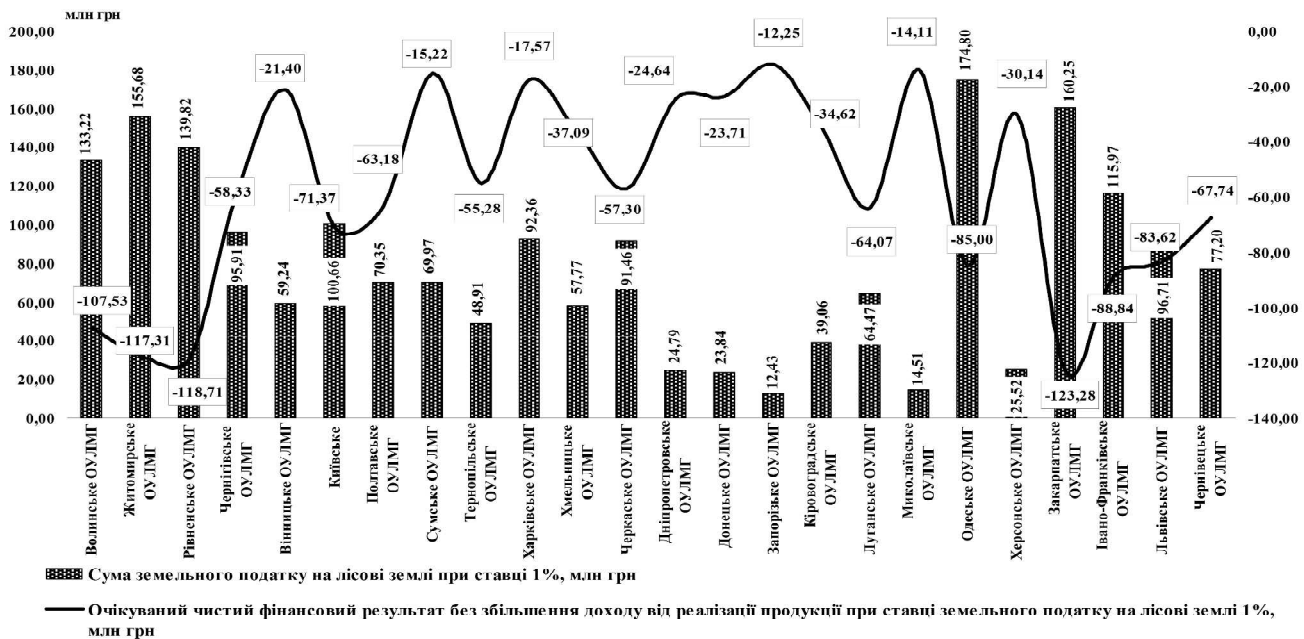


Рис. 2. Прогнозна сума надходжень земельного податку до Зведеного бюджету України та очікуваний чистий фінансовий результат без збільшення доходу від реалізації продукції при ставці податку на лісові землі 1%

Джерело: розраховано за даними Державного агентства лісових ресурсів України.

Ужгородського університету. Серія Економіка. — 2011. — № 33. — Ч 3. — С. 16—19.

4. Володимир Бондар: Україна має шанс створити принципово новий лісовий сектор. Дзеркало тижня. 2019. № 1228. 26 січня — 1 лютого. URL: [https://dt.ua/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700\\_.html](https://dt.ua/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700_.html).

5. Голян В.А., Голуб О.А. Фінансове забезпечення пріоритетів розвитку лісогосподарського комплексу: диверсифікація форм і засобів. Проблеми економіки. — 2016. — № 3. — С. 31—39.

6. Дубас Р.Г. Передумови переходу лісоресурсної сфери на засади сталого розвитку. Університетські наукові записки. — 2017. — № 61. — С. 101—107.

7. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств" № 2497 від 10.07.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19>

8. Ільницька-Гикавчук Г.Я. Фінансовий механізм екологічно збалансованого лісокористування: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.06 / Г.Я. Ільницька-Гикавчук; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. — Рівне, 2009. — 20 с.

9. Кизим М.О., Ярошенко І.В. Інструменти лісової політики України. Проблеми економіки. — 2018. — № 2 (36). — С. 66—70.

10. Колективне звернення громадських організацій лісового, лісопромислового та мисливського спрямування. Економіст. — 2018. — № 8. — С. 9—10.

11. Ткач А.І., Торосов А.С., Бондар О.Б. Особливості лісоуправління в Україні. Вісник ХНАУ. — 2013. — № 2. — С. 182—185.

12. Яремко О. Напрями підвищення ефективності функціонування організаційно-економічного механізму екологічно збалансованого лісоуправління. Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. — 2017. — № 2. — С. 192—199.

References:

1. Antonenko, I.Ya. (2011), "Formation of market-oriented financial and economic mechanism for the development of forest resources in Ukraine", *Ahrosvit*, vol. 13—14, pp. 7—12.

2. Bets', M.T. (2006), "Financial support of forestry in Ukraine in market conditions", *Naukovyi visnyk LNTU*

Ukrayna: Zbirnyk naukovo-technichnykh prats', vol. 16.5, pp. 138—143.

3. Boyko, Ya.M. (2011), "Financial and economic mechanism of forestry development in the region", *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu Seriya ekonomika*, vol. 33, p. 3, pp. 16—19.

4. Bondar, V. (2019), "Ukraine has a chance to create a fundamentally new forest sector", *Dzerkalo tyzhnya*, vol.1228, available at: [https://dt.ua/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700\\_.html](https://dt.ua/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700_.html) (Accessed 20 Jan 2019).

5. Holyan, V.A. and Holub, O.A. (2016), "Financial support of forest sector development priorities: diversification of forms and means", *Problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 31—39.

6. Dubas, R.H. (2017), "Preconditions of transition of the forest resource sphere to the basis of sustainable development", *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 61, pp. 101—107.

7. The law of Ukraine "On amendments to the Tax code of Ukraine and some laws of Ukraine on stimulation of creation and activity of family farms", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19> (Accessed 20 Jan 2019).

8. Il'nytska-Hykavchuk, H.Ya. (2009), "Financial mechanism of ecologically balanced forest management", Ph.D. Thesis, Economy, *Natsionalnyi universytet vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya*. Rivne, Ukraine.

9. Kyzym, M.O. and Yaroshenko, I.V. (2018), "Instruments of forest policy of Ukraine", *Problemy ekonomiky*, vol. 2 (36), pp. 66—70.

10. Ekonomist (2018), "Collective appeal of public organizations of forest, forestry and hunting areas", *Ekonomist*, vol. 8, pp. 9—10.

11. Tkach, L.I. Torosov, A.S. and Bondar, O.B. (2013), "Features of forest management in Ukraine", *Visnyk KHNAU*, vol. 2, pp. 182—185.

12. Yaremko, O. (2017), "Directions of increase of efficiency of functioning of the organizational and economic mechanism of ecologically balanced forest management", *Ekonomichnyy dyskurs. Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal*, vol. 2, pp. 192—199.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2019 р.